

Klub Przyrodników

ul. 1 Maja 22, 66-200-Świebodzin
Konto: BZ WBK SA o/Świebodzin nr 28 1090 1593 0000 0001 0243 0645
tel./fax 068 3828236, e-mail: kp@kp.org.pl, [http:// www.kp.org.pl](http://www.kp.org.pl)

Świebodzin, 5 listopada 2015 r.

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku

dotyczy: projekt planu utrzymania wód wraz z prognozą oddziaływania na środowisko
sprawę prowadzi: Paweł Pawlaczyk pawel.pawlaczyk@kp.org.pl

W związku z przedstawionym do konsultacji społecznych projektem planu utrzymania wód (dalej PUW) na obszarze RZGW w Gdańsku wraz z projektem prognozy oddziaływania na środowisko, przedstawiam poniżej uwagi i wnioski Klubu Przyrodników.

A. Uwagi do projektu rozporządzenia wraz z załącznikami:

1. Pozytywnie oceniamy ujęte w rozporządzeniu cele szczegółowe planu utrzymania wód. Gdyby dalsza treść projektu planu utrzymania wód na terenie RZGW w Gdańsku było rzeczywiście zgodne z tymi celami, to nie mielibyśmy zastrzeżeń do tego projektu.

Wskazane cele I-III powinny być jednak podstawą do weryfikacji propozycji działań utrzymaniowych umieszczonych w załączniku 2 i 3. W szczególności, uzasadnienia konieczności działań utrzymaniowych powinny się odwoływać do tych celów. Działania, które nie służą tym celom, powinny być z PUW usunięte.

Taka weryfikacja nie została przeprowadzona. Jej wykonanie jest konieczne przed ustanowieniem PUW. Będzie to oznaczać znaczną redukcję listy działań ujętych w PUW.

Pozytywnie oceniamy fakt, że wśród celów szczegółowych planu utrzymania wód znalazło się także (jako cel IV) zapewnienie możliwości osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego wód. Wskazano tu, że potrzebne są: „*W uzasadnionych przypadkach weryfikacja zasadności prowadzenia robót utrzymaniowych dla celów rolniczych obejmująca analizę kosztów-korzyści z uwzględnieniem kosztów zasobowych i środowiskowych (jeśli zostanie ona opracowana przez KZGW). W przypadku negatywnej oceny zasadności robót utrzymaniowych na wrażliwych terenach rolniczych – zaniechanie działań utrzymaniowych, szczególnie na: (a) obszarach podmokłych łąk, (b) obszarach źródłiskowych, (c) obszarach leśnych, (d) na obszarach Natura 2000 (tylko działania wynikające z planu działań ochronnych tych obszarów). Dla Jednolitych Części Wód Powierzchniowych naturalnych i silnie zmienionych, dla których zaplanowano prace odmuleniuowe na cieku istotnym przekraczające 25% długości, w celu uniknięcia oddziaływań skumulowanych w obrębie zlewni JCWP prace polegające na odmulaniu należy ograniczyć do 10% długości JCWP rocznie*”. Tezy te są słuszne i zasadne (niezależnie od drobnych poprawek wskazanych niżej).

Jednak, weryfikacja zasadności prac utrzymaniowych i rezygnacja z tych działań utrzymaniowych, które nie są zasadne, a są szkodliwe dla środowiska (w tym uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych), powinna być dokonana podczas opracowywania PUW. Taka weryfikacja powinna być samym sednem opracowania PUW, którego funkcją jest właśnie odróżnienie prac koniecznych od prac niezasadnych.

Nie można ujmować w PUW wszystkich prac zamierzonych przez zarządców wód (niezależnie od ich zasadności lub jej braku i niezależnie od ich oddziaływania na środowisko), przesuwając analizę zasadności prac i ocenę, czy w ogóle powinny one być wykonane, na etap wdrażania PUW. Takie podejście jest bowiem zasadniczo sprzeczne z sensem opracowywania planu utrzymania wód.

W związku z powyższym, wnosimy o ponowne opracowanie projektu PUW z pełnym uwzględnieniem podejścia wyrażonego w obecnym projekcie jako „cele szczegółowe planu utrzymania wód” (z drobnymi korektami wskazanymi niżej), co wyrazi się w kompleksowej i głębokiej weryfikacji, w świetle tych celów, poszczególnych pozycji ujętych w załącznikach 2 i 3.

2. Do zaproponowanych szczegółowych celów planu utrzymania wód zgłaszamy następujące drobne uwagi szczegółowe:
 - Weryfikacja zasadności prac utrzymaniowych powinna być dokonywana zawsze, a nie tylko „w uzasadnionych przypadkach”. Nie ma żadnego powodu, by wykonywać (i finansować) prace niezasadne, nawet gdyby nie były one szkodliwe dla środowiska;
 - W przypadku negatywnej oceny zasadności (kosztów-korzyści) działań utrzymaniowych na terenach rolniczych, działania takie nie powinny być realizowane, niezależnie od „wrażliwości” tych terenów. Także na terenach i ciekach mało wrażliwych przyrodniczo, nie powinny być realizowane działania, które w świetle analizy kosztów i korzyści są niezasadne;
 - Przesłanką do ograniczenia działań utrzymaniowych na obszarach chronionej przyrody powinny być nie tylko obszary Natura 2000, ale także inne obszary chronione, jak parki narodowe¹, rezerваты przyrody², parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe obejmujące cieki. Takie podejście zapisano zresztą już w „algorytmie zastosowania katalogu dobrych praktyk” w załączniku 4, więc należy odpowiednio uzupełnić także tekst samego rozporządzenia.
3. W projekcie rozporządzenia brak elementów wymaganych w projekcie aktu prawnego – uzasadnienia oraz oceny skutków regulacji.
4. We wszystkich załącznikach konieczne jest wskazanie źródła użytego w załącznikach kilometrażu rzek, tak by dla każdego korzystającego z planu była możliwa jednoznaczna identyfikacja, o jaką rzekę i o jaki jej odcinek chodzi. Niedopuszczalne jest tu odwoływanie się do enigmatycznego „kilometrażu administratora” bez jednoznacznego wskazania źródła referencyjnego. Źródło referencyjne musi być przy tym dostępne publicznie, tj. należy przynajmniej zagwarantować, że będzie niezwłocznie udostępnione każdemu zainteresowanemu na każde życzenie.

¹ Pomimo deklaracji, że cieki w parkach narodowych nie są objęte planem, w projekcie znalazły się odcinki cieków znajdujące się w granicach parku narodowego, np. Pustynka w Słowińskim Parku Narodowym.

² Na terenie RZGW w Gdańsku występują rezerваты przyrody chroniące całe rzeki (np. Drwęca, Pasłęka) lub ich odcinki, zagadnienie to jest więc szczególnie ważne. Plan utrzymania wód nie powinien zawierać działań na chronionych rezerwatowo odcinkach rzek, a w obecnie konsultowanym projekcie takie prace są ujęte!

W opracowaniu tekstowym PUW napisano „W sposób przybliżony zlokalizowano wszystkie cieki zgłoszone do robót utrzymaniowych. Uwaga: nie ma możliwości precyzyjnego odczytania położenia odcinków cieków wskazanych do utrzymania przez ZMiUW; wskazane jest przy kolejnej edycji PUW ujednoczenie cyfrowej bazy danych MPHP oraz ewidencji ZMiUW”.

Oznacza to jednak, że tak skonstruowane rozporządzenie w niedopuszczalny sposób narusza zasady techniki prawodawczej. Akt prawny nie może zawierać treści, których zastosowanie można odnieść do rzeczywistości tylko „w sposób przybliżony”; musi zapewniać każdemu możliwość precyzyjnego odczytania odcinków cieków, które są jego przedmiotem. Jeżeli tego nie zapewnia, to po prostu nie może być ustanowiony.

Wadę tę należy usunąć nie „przy kolejnej edycji PUW”, ale już w rozważanym PUW, inaczej bowiem ustanowiony plan nie byłby zgodny z prawem.

Sugerujemy, by posługiwać się kilometrażem z MPHP, jako spójnego źródła informacji o sieci hydrograficznej Polski. Jak na razie „ZMiUW przekazując dane źródłowe bazowały na własnych ewidencjach cieków, które nie są spójne z MPHP”³ i takie niespójne kilometraże są użyte w projekcie, co jest niedopuszczalne w zamierzonym akcie prawa miejscowego.

Podobnie, sugerujemy by w pierwszej kolejności zastosować nazwy cieków według MPHP, jako spójnego źródła informacji o sieci hydrograficznej Polski. Zastosowanie „zwyczajowych” nazw cieków powinno być ograniczone do cieków nie ujętych lub nie nazwanych w MPHP i powinno być każdorazowo wyraźnie zaznaczone w planie, wraz z odwołaniem do źródła referencyjnego.

Nie może być dopuszczone użycie w PUW żadnej nazwy cieku, której nie można odszukać w publicznie dostępnym źródle referencyjnym, jak np. MPHP. W razie potrzeby, o dostępność takiego źródła może zadbać KZGW, RZGW lub zarządcy rzek, np. w formie geoportalu..

Ponieważ PUW ma być ustanowiony jako akt prawa miejscowego, jego treść musi być zgodna z zasadami techniki prawodawczej. Zasady te bezwzględnie wymagają, by treść aktu prawnego była jednoznaczna i możliwa do zrozumienia dla każdego zainteresowanego. Dyrektor RZGW musi zagwarantować, by każdy – także nie mając dostępu do „wiedzy zwyczajowej” ani do dokumentacji wewnętrznych poszczególnych WZMiUW – miał możliwość identyfikacji, gdzie dokładnie znajdują się odcinki rzek wskazane jako „zagrożone” i wskazane do wykonywania prac utrzymaniowych.

5. W załączniku 2, w *wykazie planowanych działań o których mowa w art. 22 ust. 1b Prawa Wodnego*, proponujemy odrębnie wykazywać działania, które wprowadzie są wymienione w jednym punkcie cytowanego przepisu Prawa Wodnego, ale różnią się istotnie swoim charakterem i oddziaływaniem na środowisko. W szczególności:
 - w ramach pkt 1 proponujemy wydzielić odrębnie:
 - a) wykaszanie roślinności wodnej (co bezpośrednio ingeruje w makrofity – element stanu ekologicznego wód);
 - b) wykaszanie roślinności na brzegach (co ingeruje w strefę brzegową wód);
 - w ramach pkt 4 proponujemy wydzielić odrębnie:
 - a) usuwanie przeszkód wynikających z działalności człowieka (co jest działaniem interwencyjnym o pozytywnym oddziaływaniu na środowisko);
 - b) usuwanie naturalnego rumoszu drzewnego (co jest działaniem niekorzystnym dla środowiska, ze względu na dużą rolę ekologiczną, jaką naturalny rumosz drzewny odgrywa w środowisku wodnym – nie zawsze powinno więc być podejmowane, zwłaszcza że wpływ drzew zwalonych w nurt rzeki na

³ Cytat z prognozy oddziaływania projektowanego PUW na środowisko.

przepływy i stany wód jest mniejszy, niż się to na ogół przypuszcza, przynajmniej dopóty takie drzewa nie utworzą zatorów);

- w ramach pkt 6 proponujemy wydzielić odrębnie:
 - a) usuwanie zatorów (co z założenia powinno mieć charakter punktowej interwencji podejmowanej tylko w przypadku powstania zatoru, tj. takiego nagromadzenia materii naturalnej lub antropogenicznej, które wyraźnie i znacząco blokuje przepływ cieku, powodując podpiętrzenie jego poziomu – takie interwencje są nieprzewidywalne i nagłe, trudno zanegować ich konieczność);
 - b) usuwanie namulów i rumoszu (co ma charakter planowego działania „profilaktycznego” w aspekcie zapewniania przepływu wód, ale o wysokim ryzyku negatywnego oddziaływania na środowisko – zasadność takich działań powinna zależeć od bilansu potencjalnych strat i korzyści, w tym środowiskowych, na konkretnym odcinku rzeki).

W przypadku wielu odcinków rzek, usuwanie przeszkód antropogenicznych oraz usuwanie zatorów jest do przyjęcia ze środowiskowego punktu widzenia, podczas gdy usuwanie rumoszu drzewnego, czy odmulanie, to działania bardzo silnie wpływające na stan wód i na różnorodność biologiczną, i dlatego bardzo wątpliwe. Dopóki plan nie wskazuje, które z tych działań mają być wykonane, dopóty trudno jest prawidłowo ocenić jego oddziaływanie na środowisko i zasadność proponowanych prac. Natomiast wykaszanie roślinności wodnej i wykaszanie roślinności na brzegach to działania, które są zwykle wykonywane odmiennymi technologiami i dlatego powinny być rozdzielone.

W załączniku 4 (katalog dobrych praktyk) słusznie zastosowano już rozdzielenie działań 1, 3 i 6. W załączniku 5 rozdzielone jest działanie 5. Wnioskujemy o konsekwentne zastosowanie podziału wszędzie tam, gdzie jest potrzebny (co najmniej działania 1, 4 i 6) i konsekwentnie we wszystkich załącznikach.

Rozwiązanie takie nie jest sprzeczne z delegacją ustawową, która wymaga, by plan odnosił się do działań wymienionych w art. 22 ust. 1b Prawa Wodnego, ale nie zabrania oddzielnego odniesienia się do działań różnych, choć wymienionych w jednym punkcie tego ustępu ustawy.

6. W załączniku 1, w celu „identyfikacji zagrożeń”, posłużono się katalogiem typów „zagrożeń” dla przepływu wód lub spływu lodów.

Katalog ten nie do końca jest trafny. Niektóre zjawiska, wymienione w nim jako „zagrożenia”, są normalnymi i naturalnymi zjawiskami hydromorfologicznymi, typowymi dla geosystemu rzecznoego i stanowiącymi przejawy kształtowania się równowag hydrodynamicznej rzeki. Dla każdej rzeki typowa jest erozja denna i brzegowa, akumulacja materiału wleczonego, jak również rozwój roślinności na brzegach i w korycie rzeki. Normalnym zjawiskiem ekologicznym jest też przewracanie się drzew do rzeki i występowanie w wodach tzw. rumoszu drzewnego. Co więcej, to właśnie te zjawiska tworzą siedliska koryta rzecznoego i są konieczne, by elementy biologiczne w rzece mogły osiągnąć dobry stan.

Nietrafne jest więc automatyczne traktowanie takich zjawisk jako „zagrożeń”. Mogą one, ale nie muszą, stać się zagrożeniami dopiero w zestawieniu z określonym użytkowaniem lub zabudową terenów w dolinie rzecznoej, tj. dopiero wówczas, gdy zjawiska te będą wpływać na przepływ wód lub spływ lodów taki sposób, że woda lub lód stwarzają ryzyko negatywnego oddziaływania na jakies konkretne elementy zagospodarowania. Nie powinny być jednak traktowane jako zagrożenia, gdy występują np. wśród nieużytków lub terenów leśnych.

Użyte w delegacji ustawowej pojęcie „zagrożenia dla swobodnego przepływu wód lub spływu lodów” powinno być interpretowane jako „czynniki tak wpływające na

swobodny przepływ wód lub spływ lodów, ze stwarza on zagrożenie dla określonych wartości, przyrodniczych, społecznych lub gospodarczych”. Sam przepływ wody ani spływ lodów nie jest samoistną wartością, która powinna być chroniona i która mogłaby być „zagrożona”. Np. lokalne spowolnienie przepływu wody w wyniku występowania przemiałów, namulisk i rumoszu drzewnego w korycie może być wręcz korzystne dla ochrony przeciwpowodziowej terenów poniżej, spowalniając odpływ ze zlewni i umożliwiając uniknięcie kumulowania się poszczególnych odpływów zlewniowych w ciekach poniżej. Zjawisko takie nie oznacza, że swobodny przepływ wód został zagrożony.

Proponujemy w konsekwencji, by zmodyfikować katalog zagrożeń, przereagowując go w następujący sposób:

- I. erozja denna i brzegowa (w tym osunięcia skarp) jeśli powoduje zagrożenie dla zlokalizowanej w korytach cieków i w ich sąsiedztwie zabudowy, w tym np. dla zabudowy regulacyjnej, budynków mieszkalnych i gospodarczych, mostów, przepustów, dróg, infrastruktury technicznej (gaz, woda, kanalizacja, sieci energetyczne itp.⁴;
- II. akumulacja materiału wlezonego (żwir i piasek odkładający się w odcinkach cieków o mniejszej prędkości przepływu) jeśli powoduje zatory skutkujące zagrożeniem dla mostów, przepustów i istniejących budowli regulacyjnych lub powodująca wzmożone niebezpieczeństwo powodzi na terenach zurbanizowanych⁵;
- III. zarastanie koryta cieku roślinnością korzeniącą się w dnie i brzegach, zmniejszające przepustowość koryta na skalę powodującą wzmożone niebezpieczeństwo powodzi na terenach zurbanizowanych lub uniemożliwiająca funkcjonowanie powiązanych urządzeń melioracyjnych⁶;
- IV. zarastanie brzegów krzakami i drzewami zmniejszające przepustowość koryta na skalę powodującą wzmożone niebezpieczeństwo powodzi⁷ na terenach zurbanizowanych lub uniemożliwiająca funkcjonowanie powiązanych urządzeń melioracyjnych;
- V. niewłaściwe zagospodarowanie i korzystanie z terenów przylegających do wód, podwyższające ryzyko powstawania zatorów z unoszonych przez wody elementów będących wynikiem działalności człowieka (np. palety, bale słomy)⁸;

⁴ Tj. zagrożeniem jest tylko taka erozja, która powoduje zagrożenie dla infrastruktury. Samo wywracanie się drzew rosnących w linii brzegowej oraz ich wpływ na kształtowanie nurtu nie powinny być traktowane jako „zagrożenie”, a jako normalny i naturalny proces geologiczny – który może stać się zagrożeniem dopiero wówczas, gdy zagroziłby infrastrukturze. Identyfikacja zagrożenia powinna wskazywać, jaka konkretnie infrastruktura jest zagrożona. Na terenach niezabudowanych i niezurbanizowanych procesy erozyjne, w tym będące ich skutkiem migracje koryt rzecznych, powinny być akceptowane jako normalne zjawisko, a nie traktowane jako „zagrożenie”. Nie powinno być tu brane pod uwagę zagrożenie dla gruntów rolnych, lasów, nieużytków itp. – te formy użytkowania terenu należałoby traktować „równocennie” z wodami, tj. zniekształcenie naturalnej dynamiki rzek nie jest ceną wartą ochrony gruntów nie zabudowanych ani nie zainwestowanych.

⁵ Tj. zagrożeniem jest tylko taka akumulacja osadów, która zagraża mostom, przepustom, obiektom regulacyjnym lub podwyższa ryzyko powodzi na terenie zurbanizowanym. Identyfikacja zagrożenia powinna konkretnie wskazywać zagrożone obiekty i tereny.

⁶ Zagrożeniem nie będzie samo podpiętrzenie poziomu wód przez roślinność, a dopiero wówczas, gdy wywołuje ono istotne negatywne skutki dla określonych form zagospodarowania.

⁷ Oczywiście, nie może być to identyfikowane na małych ciekach leśnych i w ogóle na ciekach nie mających tendencji do zjawisk powodziowych.

⁸ Powalone do koryta rzeki drzewa nie powinny być automatycznie identyfikowane jako zagrożenie. Modyfikacje koryta rzeki, w tym różnicowanie się głębokości rzeki, zmiany przebiegu nurtu, będące ich konsekwencją migracje koryta, są naturalnymi i pozytywnymi zjawiskami, kluczowymi dla funkcjonowania geoekosystemu rzeczno-

- VI. wynikająca z charakteru ciekłu podwyższona tendencja do powstawania zatorów z elementów naturalnych, np. z rumoszu drzewnego⁹;
- VII. infrastruktura techniczna źle zaprojektowana lub wykonana, ograniczająca przepływ wód wezbraniowych (mostki, przepusty, kładki itp.);
- VIII. tamy bobrowe oraz nory dzikich zwierząt powodujące podtapianie terenów zurbanizowanych lub intensywnie użytkowanych lub ograniczające funkcjonalność budowli i urządzeń znaczących dla zarządzania wodami¹⁰;
- IX. inne¹¹.

Identyfikacja zagrożenia powinna podlegać nie tylko na wskazaniu typu zagrożenia, ale także na uzasadnieniu, dlaczego dane zjawisko jest identyfikowane jako zagrożenie. Wymaga to uzupełnienia załącznika 1 o takie uzasadnienia.

7. W załączniku nr 1 podano wykaz budowli i urządzeń istotnych dla zarządzania wodami. Wymaga to wskazania cech identyfikujących budowlę lub urządzenie, np. w postaci współrzędnych geograficznych opisujących jej położenie. Sensem tego wykazu jest wskazanie, które budowle i urządzenia zostały zaliczone do „*istotnych dla zarządzania wodami*”, sposób sporządzenia wykazu musi więc umożliwiać rozpoznanie, czy znajdująca się w terenie konkretna budowla/urządzenie jest ujęta w tym wykazie, czy też nie.

Wykaz wymaga uzupełnienia o elementy identyfikacji budowli i urządzeń, które zostały w nim ujęte.

8. W załączniku nr 2 niewystarczająco wykonano wymóg ustawy o co do uzasadnienia konieczności wykonania robót.

Prawidłowe uzasadnienia w tym załączniku powinny wyraźnie i jasno odwoływać się przynajmniej do jednego z celów wymienionych w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a także do uszczegółowienia tych celów dokonanego w głównym tekście rozporządzenia. Powinny one przekonująco wyjaśniać, dlaczego proponowane prace są konieczne dla osiągnięcia takiego celu. Uzasadnienia te powinny być uzupełnione i rozwinięte, tak by – przy zachowaniu zwięzłości – informowały, jakim istotnym wartościom środowiskowym, społecznym lub gospodarczym mają służyć poszczególne prace, zwłaszcza w świetle deklarowanych celów szczegółowych. W miarę możliwości uzasadnienie powinno odwoływać się do danych ilościowych, np. do liczby chronionej ludności, powierzchni użytków zielonych których odwodnienie zależy od danego odcinka ciekłu itp.

Nieprawidłowe są natomiast uzasadnienia, które odwołują się wyłącznie do celów innych, niż wymienione w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne – np. do poprawy warunków użytkowania gruntów rolnych, zapobiegania podtopieniom nie będącym powodziami, zapewnienia spływu wód itp. W wielu innych pozycjach podane uzasadnienia, mimo że mieściłyby się w ogólnych celach utrzymywania wód w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, nie są spójne z celami szczegółowymi określonymi w głównym tekście rozporządzenia.

Szczególnie często powtarza się w roli uzasadnienia sformułowanie „zapewnienie / ułatwienie spływu wód” lub jego pochodne. Należy tu zwrócić uwagę, że sam spływ wód nie tylko nie jest celem utrzymywania wód, ale może być wręcz sprzeczny z celem utrzymywania wód, jakim jest ochrona przed powodzią terenów niżej położonych.

⁹ Zagrożeniem nie jest samo przewracanie się drzew w nurt rzeki i ich spływ (może to dopiero prowadzić do powstania zagrożenia, gdyby takie drzewa miały tendencję do tworzenia zatorów istotnie podpiętrzających poziom wody – ale nie na wszystkich rzekach tak się dzieje).

¹⁰ Identyfikacja zagrożenia wymaga m. in. wskazania terenów podtapianych, odpowiednich budowli i urządzeń.

¹¹ Konieczny jest opis zagrożenia w ramach jego identyfikacji.

Uzasadnienia odwołujące się do „polepszenia zdolności produkcyjnej gleby i ułatwienia jej uprawy” wykraczają poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne.

Z zaniepokojeniem zauważam także, że niektóre uzasadnienia sprawiają wrażenie mechanicznie skopiowanych i nie są dostosowane do indywidualnych cech odcinków cieków, których dotyczą.

Konieczna jest weryfikacja wszystkich pozycji załącznika pod tym względem i usunięcie wszystkich tych pozycji, dla których podane uzasadnienie nie spełnia podanych wyżej warunków¹².

Przykładowe uzasadnienia, które nie są prawidłowe lub nie są przekonujące, i które powinny skutkować usunięciem odpowiedniej pozycji z PUW, to:

- *Utrzymanie odpowiednich stosunków powietrzno - wodnych, zwiększenie zdolności produkcyjnej gleby* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej poza zaproponowane cele szczegółowe;
- *Utrzymanie drożności koryta, przekrojów i przepustowości koryt rzek dla swobodnego spływu wód (roślinność pływająca powoduje znaczne ograniczenie przepustowości koryta rzeki)* – brak bezpośredniego odniesienia do celów w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, przynajmniej dopóki nie wskaże się, że takie ograniczenie przepustowości koryta jest niekorzystne z punktu widzenia zarządzania ryzykiem powodziowym;
- *Odwodnienia terenów rolniczych* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej poza zaproponowane cele szczegółowe;
- *Polepszenie zdolności produkcyjnej gleby i ułatwienie jej uprawy* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej poza zaproponowane cele szczegółowe;
- *Zapewnienie swobodnego przepływu wód między jeziorami* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne (nie wiadomo dlaczego naturalne kształtowanie się takiego przepływu nie miałyby być wystarczające);
- *Zapewnienie odpływu wód z gruntów przyległych do rzeki* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej poza zaproponowane cele szczegółowe;
- *Usuwanie chorych lub suchych drzew znajdujących się na brzegach jezior stanowiących zagrożenie dla zdrowia i mienia* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne¹³;
- *drzewa rosnące nad brzegiem rzeki w momencie ich przewrócenia przegradzają koryto rzeki utrudniając przepływ wody powodując erozję denną i brzegową, naniesiony przez nurt rzeki materiał powodujący wypłycenia w korycie rzeki zmniejsza przepustowość koryta* – to normalne zjawiska naturalne, nie zagrażające swobodnemu przepływowi wód, a uzasadnienie nie wskazuje związku zapobiegania tym zjawiskom z żadnym z celów utrzymywania wód określonych w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej z żadnym z zaproponowanym w rozporządzeniu celów szczegółowych;
- *Zabezpieczenie przed erozją* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej poza zaproponowane cele szczegółowe;

¹² W przypadku, gdyby niektóre uzasadnienia miały być istotnie poprawione i uzupełnione, przy pozostawieniu odpowiednich pozycji w planie, projekt PUW powinien zostać poddany ponownym konsultacjom społecznym. Sensem konsultacji projektu planu wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (sednem procedury SEA – strategicznej oceny oddziaływania na środowisko) jest bowiem przedstawienie społeczeństwu planowanych zamierzeń wraz z pełnymi i wyczerpującymi uzasadnieniami.

¹³ Ponadto, należałoby uwzględnić pozytywną rolę ekologiczną „chorych lub suchych” drzew na brzegach jezior i drzew przewracających się do jezior i cieków, w postaci dostarczania siedlisk dla licznych gatunków roślin, grzybów i zwierząt.

- *Estetyka wsi* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej poza zaproponowane cele szczegółowe; ponadto naturalna rzeka ma większe walory estetyczne, niż rzeka poddana pracom utrzymaniowym;
- *Prace mają na celu utrzymanie drożności koryta: Struga łączy dwa jeziora, odwadnia przy tym tereny leśne* – nie wydaje się, by sztuczne poprawianie drożności koryta było w tym przypadku zasadne; na terenach leśnych zazwyczaj dąży się wspólnie do spowalniania odpływu wody, a nie do usprawniania odwadniania;
- *Utrzymanie przekrojów koryta dla swobodnego spływu wód, obszar leśny* – nie wydaje się, by sztuczne poprawianie drożności koryta było w tym przypadku zasadne; na terenach leśnych zazwyczaj dąży się wspólnie do spowalniania odpływu wody, a nie do usprawniania odwadniania;
- *zapewnienie estetyki w miejscowości oraz swobodnego przepływu wód między jeziorami i spływów kajakowych* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, a tym bardziej poza zaproponowane cele szczegółowe; ponadto naturalna rzeka ma większe walory estetyczne i wyższe walory dla kajakarzy, niż rzeka poddana pracom utrzymaniowym;
- *zapobieganie zalewaniu i podtapianiu terenów przyległych* – wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne, przynajmniej dopóki nie uzasadni się, że to zalewanie lub podtapianie ma charakter powodzi (powodzią nie są naturalne, okresowe i normalne wezbrania, np. wiosenne zalewy dolin większych rzek, jak również powodzią nie jest stagnowanie wód opadowych);
- *zapewnienie przepływu wód pomiędzy częścią północną i południową jeziora Karnickiego* – uzasadnienie niezrozumiałe, a ponadto wykracza poza cele utrzymywania wód określone w art. 22 ust. 1a ustawy Prawo Wodne.

9. W kilku pozycjach załącznika 2 wskazano działania utrzymaniowe do wykonywania nie podając żadnego uzasadnienia.

10. Czy kolumna „Czy na cieku w obrębie danej JCWP mogą występować formy ochrony przyrody” rzeczywiście ujmuje wszystkie formy ochrony przyrody (np. użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe)?

11. Generalnie brak jest wymaganej ustawą informacji o spodziewanych efektach realizacji planowanych prac utrzymaniowych. Powinna się tu znaleźć ilościowa informacja o przewidywanych korzyściach społeczno-gospodarczych, ale także informacja o niekorzystnych konsekwencjach prac dla ekosystemu wodnego i jego funkcji ekologicznych, gospodarczych i społecznych.

12. Nie przedstawiono w ogóle w projektowanym PUW analizy kosztów i korzyści przewidywanych działań.

Ustawa nakazuje przedstawienie takiej analizy „jeżeli to możliwe”. W PUW w niektórych pozycjach wskazano „brak możliwości wykonania”, a inne pozycje (większość) pozostawiono puste.

Wydaje się, że taki brak jakiegokolwiek próby przedstawienia takiej analizy jest naruszeniem wymogu ustawowego. Koszty działań są przecież możliwe do oszacowania przynajmniej jako przedział kosztów minimalnych i maksymalnych (uwzględniając, że rzeczywiste wykonanie i rzeczywiste koszty będą zależeć od zjawisk, które wystąpią w okresie realizacji planu). Jeżeli plan ma być ustanowiony jako akt prawa miejscowego, to zgodnie z zasadami techniki prawodawczej i tak musi zostać dokonane oszacowanie jego skutków finansowych. Z drugiej strony, właśnie w ramach prac nad planem możliwe było

zaproponowane metody przynajmniej zgrubnego oszacowania korzyści, jakie miałyby przynieść proponowane prace utrzymaniowe.

Zgodzić się wprawdzie można, że pełna i rzetelna analiza kosztów i korzyści nie jest obecnie możliwa do przeprowadzenia. Analiza taka powinna w szczególności uwzględniać koszty traconych w wyniku utrzymywania wód usług środowiskowych, a także utracone korzyści turystycznego i wędkarskiego wykorzystania wód (prace utrzymaniowe znacząco pogarszają atrakcyjność turystyczną i wędkarską), a brak jest wiarygodnych i uznanych metod szacowania takich kosztów. Jednak, zaniedbanie jakiegokolwiek próby zestawienia kosztów i korzyści poszczególnych prac uniemożliwia w ogóle ocenę, czy prace takie są zasadne. Nie da się zweryfikować, czy w PUW nie ujęto prac których koszty przewyższają oczekiwane korzyści (choćby uwzględniając tylko bezpośrednie, finansowe koszty i korzyści), albo prac przy których korzyści są na tyle niewielkie, że ich uzyskanie nie jest warte akceptacji istotnego oddziaływania tych prac na środowisko.

13. Niektóre prace odmuleniowe wskazane do wykonania w załączniku 2 nie są uszczegółowione w załączniku 3. Takie pozycje powinny być usunięte z załącznika 2.

14. W załączniku 3 w wielu pozycjach brak jest wystarczających informacji co do zakresu, rozmiaru i przybliżonej lokalizacji działań nr 3, 6, 7a i 7b. Oczekivalibyśmy w szczególności podania tu:

a) Dla wycinek drzew i krzewów:

- Zakresu, czyli kryteriów jakie drzewa będą wycinane, a jakie pozostawiane; czy chodzi o usunięcie pojedynczych drzew, o przerzedzenie zadrzewień, czy o ich zupełne usunięcie; jakie gatunki drzew będą wycinane a jakie pozostawiane;
- Rozmiaru, czyli przynajmniej przybliżonej liczby drzew i powierzchni krzewów, jakie miałyby być wycięte. Wzrost drzew i krzewów nie jest zjawiskiem nagłym, a więc potrzeby w tym zakresie są możliwe do oszacowania;
- Przybliżonej lokalizacji, która powinna wskazywać na konkretne zadrzewienia w ramach podanego odcinka, stwarzające jakieś zagrożenia;

b) Dla usuwania zatorów, namulów i rumoszu:

- Zakresu, czyli sprecyzowania, czy chodzi o usuwanie zatorów, czy o usuwanie namulów, czy też o usuwanie zatoru; jakiego rodzaju zatory będą usuwane (czy chodzi o usuwanie zatorów z roślinności, śmieci, czy też zwalonych drzew lub „zatorów namuliskowych”. W przypadku usuwania namulów powinno być określone, czy chodzi o interwencje punktowe (punktową likwidację wypłyceń), czy ciągłe (odmulanie cieków na całej długości odcinka). W przypadku usuwania rumoszu, powinno być podane czy chodzi o rumosze drzewny, czy mineralny (osady);
- Rozmiaru, czyli np. podania, jaka grubość namulów ma być usunięta i na jaką szerokość (w metrach lub w % całkowitej szerokości koryta), ew. sprecyzowania dotyczy tylko świeżo nagromadzonych warstw namulów organicznych, a nie pogłębiania cieków w żwirowym lub piaszczystym dnie;
- Lokalizacji, zwłaszcza w przypadku zatorów punktowych;

Lokalizacje powinny być podane za pomocą odniesienia do publicznie dostępnego źródła referencyjnego (np. MPHP), tj. nie mogą być podane za pomocą kilometrażu znanego tylko zarządcom cieków.

15. Ważnym i kluczowym elementem projektowanego rozporządzenia jest katalog dobrych praktyk (załącznik nr 4). Uważamy, że katalog ten doprecyzowuje zakres i sposób wykonywania prac utrzymaniowych, jego zamieszczenie w rozporządzeniu mieści się więc w delegacji ustawowej do wydania rozporządzenia. Do samej treści tego załącznika mamy jednak uwagi, sformułowane w następujących punktach.
16. W załączniku 4, w algorytmie zastosowania katalogu dobrych praktyk:
- a) Weryfikacja zasadności prac utrzymaniowych powinna być elementem obligatoryjnym, niezależnie od walorów przyrodniczych cieków lub urządzenia wodnego. Nie powinny przecież być wykonywane żadne prace utrzymaniowe, które nie są zasadne, nawet gdyby nie oddziaływały niekorzystnie na środowisko;
 - b) Dla cieków naturalnych w obszarach chronionych oraz cieków naturalnych o potencjalnej wysokiej wartości przyrodniczej, elementem algorytmu powinna być weryfikacja korzyści społeczno-ekonomicznych i kosztów środowiskowych – która w niektórych przypadkach powinna doprowadzić do zaniechania lub ograniczenia prac, choćby nawet z samego społeczno-ekonomicznego punktu widzenia byłyby one zasadne. Elementem tej weryfikacji powinno być sprawdzenie zgodności prac z celem środowiskowym dla obszaru chronionego o którym mowa w art. 38f ustawy Prawo Wodne, a także dopuszczalności prac w świetle przepisów chroniących daną formę ochrony przyrody;
 - c) Dla cieków naturalnych o niskiej wstępnej ocenie wartości przyrodniczej (IV-V), nie mających jednak statusu silnie zmienionych części wód, stosowanie katalogu dobrych praktyk powinno być obligatoryjne. Cieki te, by osiągnęły cel środowiskowy jakim jest dobry stan wód, wymagają renaturyzacji – prace utrzymaniowe nie powinny konserwować aktualnego uproszczenia morfologii koryt tych cieków, tj. należy właśnie pozwalać w takich ciekach na procesy różnicowania się morfologii koryta. Być może w pewnym zakresie doszło już do ich wtórnej renaturyzacji której elementy warte są zachowania i ochrony przed zniszczeniem w wyniku prac utrzymaniowych – wstępna waloryzacja metodą WWF tego nie wykryje, gdyż oparta jest ona na dużych, widocznych na zdjęciach lotniczych elementach jak krętość cieków, a wtórna renaturyzacja cieków polega na rozwoju mikrostruktur: przegłębieniach, odsypiskach, namuliskach, wyrwach i nagromadzeniach rumoszu drzewnego¹⁴;
 - d) Dla urządzeń wodnych, algorytm nie może odwoływać się do „wstępnej waloryzacji WWF”, gdyż waloryzacja ta nie została wykonana dla urządzeń wodnych, a jej metoda zupełnie nie nadaje się do waloryzowania urządzeń wodnych;
 - e) Dla urządzeń wodnych na obszarach chronionych, a także urządzeń wodnych w sąsiedztwie obszarów chronionych mogących oddziaływać na takie obszary, elementem algorytmu weryfikacji powinno być sprawdzenie samej dopuszczalności wykonania prac utrzymaniowych w świetle celów ochrony

¹⁴ Samo wykorzystanie danych wstępnej waloryzacji hydromorfologicznej cieków wg WWF jest mocną stroną projektu tego PUV. Należy jednak mieć na uwadze, że waloryzacja ta oparta jest na zdalnych metodach fotointerpretacyjnych, bierze więc pod uwagę tylko makroelementy hydromorfologiczne, jak krętość koryta i charakter strefy brzegowej. Waloryzacja na nie wykryje mikrozmienności hydromorfologicznej, w tym tak cennych przyrodniczo elementów, jak podcięcia erozyjne, miejsca akumulacji, rumosze drzewne; nie wykryje także przejawów zachodzącej renaturyzacji cieków dawniej przekształconych. W konsekwencji, rzeczywiste „waloryzacje hydromorfologiczne” poszczególnych cieków mogą w rzeczywistości być wyższe, niż wynikałoby z tej waloryzacji. Te ograniczenia metodyczne są nieuniknione; użytkownik tej waloryzacji musi sobie jednak zdawać z nich sprawę. Jedynym sposobem uniknięcia tych ograniczeń byłoby **każdorazowe poprzedzanie prac utrzymaniowych waloryzacją hydromorfologiczną wykonaną metodą terenową (np. metodą RHS)**, co ze wszelkich miar należałoby rekomendować i wprowadzić do Katalogu Dobrych Praktyk.

obszaru i w świetle przepisów chroniących daną formę ochrony przyrody, w tym zgodność prac z celem środowiskowym dla obszaru chronionego o którym mowa w art. 38f ustawy Prawo Wodne;

- f) Dla zapewnienia spójności z rytmem planowania utrzymania wodami, przesłanka wyboru ścieżki algorytmu powinna być 6-letnia lub większa (a nie 10-letnia) przerwa w robotach utrzymaniowych.

17. Sam katalog dobrych praktyk proponujemy uzupełnić o następujące elementy:

a) wykaszanie roślin w korycie¹⁵:

- stosować wyłącznie na ograniczonych odcinkach cieków, w terenie zurbanizowanym lub poniżej miejscowości – tylko wówczas, kiedy zarastanie koryta cieku roślinnością korzeniącą się w dnie i brzegach, zmniejsza przepustowość koryta na skalę powodującą wzmożone niebezpieczeństwo powodzi na terenach zurbanizowanych lub uniemożliwia funkcjonowanie powiązanych urządzeń melioracyjnych;
- odcinki nie dłuższe niż kilkaset metrów;
- nie wykaszanie roślinności w rozszerzeniach koryta, zatokach, starorzeczach itp.;
- w przypadku wykaszania roślinności szuwarowej, pozostawienie ciągłych, choćby wąskich, pasm szuwaru przy brzegach;
- nie stosować wykaszania roślinności wodnej na odcinkach cieków przyległych do obszarów mokradłowych zależnych od wysokiego poziomu wód;
- stosować wykaszanie wyłącznie do zarastających cieków roślin ortotropowych; nie stosować wobec reofitów (roślin prądolubnych, posiadających charakterystyczny pokrój, w niewielkim stopniu ograniczających przepływ wody);
- zupełnie wykluczyć stosowanie tego zabiegu w rzekach włosienicznikowych, stanowiących siedlisko przyrodnicze 3260;
- pokos powinien być obligatoryjnie wyłowiony i usunięty¹⁶;

b) wykaszanie roślin na brzegach:

- ograniczenie do jednego z brzegów;
- obligatoryjne usuwanie pokosu;
- zwalczanie gatunków obcych przez wykaszanie (np. rdestowce, barszcz kaukaski) może wymagać nawet 6-8 krotnego powtórzenia w ciągu roku, co powinno być traktowane jako wyjątek;
- w przypadku stref brzegowych wód zagrożonych eutrofizacją, np. wskutek wzmożonego spływu biogenów z terenów rolniczych, mulczowanie nie powinno w ogóle być dopuszczone;
- zabieg powinien uwzględniać konieczność utrzymania stref buforowych wzdłuż brzegów wieków, zwłaszcza w obszarach zagrożonych wzmożonym spływem biogenów z przyległych terenów rolniczych;

c) usuwanie roślin pływających i korzeniących się w dnie:

- zupełnie wykluczyć stosowanie tego zabiegu w rzekach włosienicznikowych, stanowiących siedlisko przyrodnicze 3260;

¹⁵ Zwracamy tu uwagę, że w oryginalnej wersji katalogu zalecono „Prowadzenie prac po 15 sierpnia do końca lutego”. Wykaszanie zimowe wydaje się raczej bezcelowe.

¹⁶ Płynące z prądem cieku fragmenty skoszonej roślinności mogą być przyczyną powstawania zatorów oraz wzmożenia potencjału braków tlenu w wodzie w wyniku postępowania procesów gnilnych w okresach letnich.

- wykonanie co najwyżej odcinkowe - ograniczenie do odcinków nie dłuższych niż 500 m, z pozostawionymi co najmniej 500 m odcinkami nienaruszonej roślinności;
 - ograniczenie do maksymalnie 50% szerokości koryta;
 - potrzeba wykonania tego zabiegu powinna wykluczać usuwanie drzew z nad brzegów cieku na tym samym odcinku cieku¹⁷;
- d) usuwanie drzew i krzewów:
- stosować tylko gdy porastające dno i brzegi drzewa i krzewy zmniejszają przepustowość koryta na skalę powodującą wzmożone niebezpieczeństwo powodzi na terenach zurbanizowanych lub uniemożliwia funkcjonowanie powiązanych urządzeń melioracyjnych;
 - pozostawiać drzewa, których systemy korzeniowe stabilizują brzeg;
 - pozostawiać bez ingerencji zadrzewienia i zarośla nad brzegami rzek sąsiadujących z obszarami intensywnie użytkowanymi rolniczo (jako strefy buforowe wychytujące nadmiar biogenów i zapobiegające spływowi drobnych frakcji glebowych);
 - pozostawiać drzewa zacinające nurt cieków zagrożonych nadmiernym rozwojem roślinności wodnej;
 - wybiórcze usuwanie gatunków obcych;
 - pozostawianie tzw. drzew biocenotycznych, np. z dziuplami i próchnowiskami;
 - pozostawianie także drzew martwych, o ile nie stwarzają bezpośredniego zagrożenia - biorąc pod uwagę ich znaczenie biocenotyczne zarówno na brzegach cieku, jak i znaczenie ekologiczne tzw. rumoszu drzewnego w korycie cieku;
 - wykluczyć usuwanie zadrzewień (i rumoszu drzewnego) w przypadku cieków stanowiących siedliska zimorodka *Alcedo atthis*;
- e) usuwanie przeszkód naturalnych:
- maksymalne pozostawianie w cieku rumoszu drzewnego, w tym tylko wyjątkowe usuwanie drzew powalonych w nurt rzeki z cieków stanowiących siedliska zimorodka *Alcedo atthis*¹⁸;
 - w przypadku niezbędnego odzyskania drożności cieku blokowanego przez rumosze drzewny stosować jedynie redukcję konarów drzew powalonych w nurt cieku zamiast ich całkowitego usuwania;
 - dążyć do maksymalnego wykorzystania i pozostawienia w rzece pozyskanego drewna np. zakotwiczonych pni drzewnych jako deflektorów nurtu koncentrujących jego przebieg;

¹⁷ Drzewa, powodując naturalne zacienienie koryta cieku, ograniczają nadmierny rozwój roślinności wodnej; ich usuwanie wzmagałoby więc problem;

¹⁸ Martwe drzewa w nurcie rzeki są kluczowym ważnym elementem siedliska zimorodka - dostępna literatura wyraźnie podkreśla, że cel ochrony obszaru Natura 2000 chroniącego ten gatunek powinien uwzględniać zachowanie martwych drzew. Postuluje to już Kucharski (2004) w pierwszym monograficznym opracowaniu zimorodka i jego ekologii, wydanym przez Ministerstwo Środowiska u progu wdrażania sieci Natura 2000 w Polsce (Kucharski R. 2004. *Zimorodek *Alcedo atthis* L., 1758. W: W: Gromadzki M. (red.) Ptaki (część II). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 8: 245-249*). Autor ten proponuje jako typowy środek ochrony przedmiotowego gatunku na obszarach Natura 2000 „wprowadzić zakaz usuwania drzew powalonych do wody na odcinkach rzek obfitujących w zimorodki. Drzewa takie stanowią miejsca żerowania, odpoczynku i schronienia dla tego gatunku?”. Znaczenie martwych drzew w rzece dla zimorodka podkreślone jest także w literaturze czeskiej. Dopuszczenie naturalnych procesów fluwialnych, w tym zarządzanie zasobami martwych drzew w rzece, jest wskazywane jako jeden z istotnych czynników kontrolowania jakości siedliska zimorodka (Šindlar M. et al. 2009, op. cit., Machar I. 2009. *Proposed target state for a floodplain forest ecosystem within an ecological network, with reference to the ecological requirements of an umbrella bird species: the common kingfisher*. J. Landscape Ecology 1, 2: 80-98.).

- f) zasypywanie i zabudowa wyrw:
- ograniczenie tylko do wyrw stwarzających bezpośrednio i rzeczywiste zagrożenie dla zabudowy lub elementów infrastruktury; pozostawianie pozostałych wyrw bez ingerencji;
 - jako alternatywę dla zasypywania wyrw należy rozważyć zastosowanie deflektorów nurtu z grubego rumoszu drzewnego, odsuwających nurt od erodowanego brzegu;
 - stosowanie do zasypywania wyrw materiału możliwie zbliżonego do naturalnie występującego w brzegach rzeki (np. nie stosować kamienia);
 - jako „praca utrzymaniowa” nie może absolutnie być kwalifikowany narzut kamienny ani umocnienia gabionowe;
 - stosowanie do ewentualnej zabudowy biologicznej tylko gatunków występujących naturalnie w sąsiedztwie;
 - zaniechanie prac nie tylko ze względu na ochronę zimorodka, ale i jaskółki brzegówki;
 - prowadzenie prac z brzegu, unikanie prowadzenia prac z cieką;
- g) usuwanie zatorów:
- „zator” oznacza struktury realnie i bezpośrednio ograniczające przepływ i powodujące podpiętrzenie wody, rumosz drzewny znajdujący się w korycie rzeki nie powinien być automatycznie uznawany za „zator”;
 - tylko częściowe przecinanie i udrażnianie zatorów z rumoszu drzewnego, z pozostawieniem zredukowanych elementów rumoszu w korycie;
 - antropogeniczne elementy zatoru (osadzone śmieci) muszą być wyłowione i wywiezione;
- h) usuwanie namulów i rumoszu:
- ograniczyć do interwencji lokalnych i odcinkowych (w szczególności odcinki na terenach zurbanizowanych i poniżej nich), nie stosować na całych długich odcinkach cieków;
 - dostosowanie długości odcinków do możliwości zwiększenia odtwarzania się zniszczonej roślinności i warunków bytowania zwierząt - zaleca się odcinki 200 – 500 m rozdzielone dwa razy dłuższymi odcinkami, gdzie odmulenia nie wykonano;
 - nie wykonywać na odcinkach cieków będących miejscami tarliskowymi ryb litofilnych;
 - pozostawianie zróżnicowanych przekrojów poprzecznych, w tym konieczne przegłębienia przy brzegach wklęsłych a wypłyceń przy wypukłych (prace nie powinny dążyć do odtwarzania jednolitych przekrojów poprzecznych i podłużnych choćby były one przekrojami projektowymi dawniejszych regulacji);
 - pozostawianie krętej linii największej głębokości;
 - rozważanie, jako alternatywy dla odmulania, zastosowania deflektorów nurtu z grubego rumoszu drzewnego, koncentrujących nurt;
 - przeprowadzenia prac przy niskich stanach wody, zgodnie z kierunkiem nurtu rzeki, co ułatwi przenoszenie się diaspor tj. fragmentów kłaczy, nasion i innych organów przetrwanych roślin na nie konserwowane w danym roku odcinki cieką, a tym samym umożliwi przetrwanie gatunków;
 - wykonywanie tylko z jednego brzegu;
 - osady piaszczyste i żwirowe nie powinny być wydobywane z cieką, a co najwyżej przemieszczane w korycie;

- wydobyty namuł należy składować poza strefą prac - namułu nie należy zostawiać na brzegu, ze względu na wysokie prawdopodobieństwo osunięcia się go z powrotem do koryta rzeki wraz ze spływem powierzchniowym np. po deszczu);
- i) remonty i konserwacje budowli regulacyjnych i urządzeń wodnych:
 - ograniczyć do przypadków rzeczywistej potrzeby istnienia danej budowli lub urządzenia (remonty i konserwacje nie powinny wynikać z samego faktu, że budowla lub urządzenie jest „na stanie” ewidencyjnym właściciela i „powinna” być utrzymana we właściwym stanie - powinny mieć uzasadnienie społeczne, ekonomiczne i środowiskowe);
 - wymiany materiałów tylko w kierunku materiałów bliższych środowisku, w tym zabudowy biotechnicznej;
 - maksymalne zachowanie elementów spontanicznej renaturyzacji hydromorfologicznej, tj. remont nie może np. pogarszać drożności cieku dla organizmów wodnych w stosunku do stanu sprzed remontu (nie może polegać np. na odbudowie progów lub jazów które uległy destrukcji odtwarzającej całkowicie lub częściowo drożność cieku);
- j) rozbiórka lub modyfikacja tam bobrowych oraz zasypywanie nor bobrów w brzegach:
 - wykluczyć wykonywanie na obszarach chronionych na których bóbr jest przedmiotem ochrony (chyba że wynika z planu ochrony lub zadań ochronnych takiego obszaru);
 - nie prowadzić na terenach leśnych, nieużytkach itp., gdzie działalność bobrów powinna być w pełni tolerowana;
 - działania powinny być wykonywane tylko tam, gdzie tamy bobrowe oraz nory dzikich zwierząt powodują podtapianie terenów zurbanizowanych lub intensywnie użytkowanych a także w przypadkach, gdzie stanowią ograniczenie funkcjonalności budowli i urządzeń znaczących dla zarządzania wodami;
 - stosować raczej modyfikacje (montaże przelewów) w tamach niż ich rozbiórkę;
 - zasypywanie nor może dotyczyć tylko nor nieczynnych, po sprawdzeniu że nie są zasiedlone;
 - zasypywanie nor ograniczyć tylko do nor w wałach przeciwpowodziowych.

18. W załączniku 5 (wzory raportów):

- Raport dla wykaszania roślin powinien zawierać informację, jaką roślinność poddano koszeniu (wodną czy brzegową), jaka była szerokość (a nie tylko długość) odcinka wykazanego w metrach, a w przypadku roślinności wodnej także w % szerokości cieku, a także co stało się z pokosem;
- Raport dla usuwania roślin wodnych powinien zawierać informację, jakie rośliny (dominujący gatunek lub gatunki) usuwano, jaka była szerokość (a nie tylko długość) odcinka wykazanego w metrach i w % szerokości cieku, a także co stało się z materiałem roślinnym;
- Raport dla usuwania drzew i krzewów powinien zawierać przynajmniej szacunkową liczbę, rozmiary i gatunki usuniętych drzew i krzewów. Raport ten powinien także podawać, czy została uzyskana decyzja odpowiedniego organu zezwalająca na usunięcie drzew lub krzewów, ewentualnie na jakiej podstawie

- prawnej nie była ona wymagana. Dla usuwania złomów i wykrotów, raport powinien podawać datę protokolarnych oględzin dokonanych przez organ gminy;
- Raport dla usuwania przeszkód powinien zawierać informację o charakterze usuniętych przeszkód (w tym wyraźnie odróżniać przeszkody o charakterze naturalnym od przeszkód o charakterze antropogenicznym), a także podawać liczbę przeszkód usuniętych na danym odcinku. Jeżeli przeszkodami były złomy lub wykroty drzew, raport powinien podawać datę protokolarnych oględzin dokonanych przez organ gminy;
 - Raport dla zasypywania wyrw powinien zawierać wyszczególnienie poszczególnych wyrw (a nie tylko ogólną długość odcinka, na którym zasypywano wyrwy) oraz (dla każdej wyrwy z osobna) informację, jakie obiekty lub tereny byłyby zagrożone w przypadku dalszego rozwoju tej wyrwy;
 - Raport dla usuwania zatorów powinien zawierać informację o charakterze usuniętych zatorów (w tym wyraźnie odróżniać zatory z elementów naturalnych od zatorów z elementów antropogenicznym), a także podawać liczbę zatorów usuniętych na danym odcinku. Jeżeli elementami zatoru były złomy lub wykroty drzew, raport powinien podawać datę protokolarnych oględzin dokonanych przez organ gminy;
 - Raport dla usuwania namulów i rumoszu powinien podawać także szerokość i grubość odmulenia, a także co stało się z wydobytymi namulami;
 - Raport dla rozbiórki lub modyfikacji tam bobrowych oraz zasypywania nor bobrów powinien podawać podstawę prawną odstępstwa od zakazów ochrony gatunkowej (czy była to decyzja z art. 56, zarządzenie z art. 56a, czy też decyzja z art. 118a ustawy o ochronie przyrody; sygnatura i data odpowiedniej decyzji lub zarządzenia właściwego organu);
 - Wszystkie raporty powinny podawać, czy prace zgłoszono do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody (data zgłoszenia), czy też nie było takiej potrzeby (podstawa prawna zwolnienia z art. 118b ustawy o ochronie przyrody – a następnie czy RDOŚ wniósł / nie wniósł sprzeciwu, czy została wydana decyzja o warunkach prowadzenia robót.

B. Ogólne uwagi i wnioski do planowania utrzymywania wód na terenie RZGW w Gdańsku:

19. Jak podano w samym tekście opracowania uzasadniającego plan: *„Plan utrzymania wód zawiera listę działań, które administratorzy wód zgłosili jako potrzeby utrzymaniowe (...) Plan przewiduje około 2370 działań utrzymaniowych zgłoszonych do PUW przez administratorów cieków [tj. ok. 2370 odcinków cieków objętych działaniami]”*. Plan obejmuje 10212 działań utrzymaniowych.

Oznacza to, że projektowany plan utrzymania wód nie jest w rzeczywistości planem wychodzącym od celów utrzymywania wód i rozstrzygającym, jakie działania są rzeczywiście niezbędne – a jakie nie – dla osiągnięcia tych celów. Jest tylko sumą nie zweryfikowanych propozycji i informacji dostarczonych przez poszczególnych zarządców wód.

W świetle naszej wrywkowej analizy, podane przez zarządców cieków informacje są często wątpliwe. W szczególności „zagrożenia” są identyfikowane, a następnie przeprowadzenie prac utrzymaniowych jest proponowane, w miejscach gdzie w rzeczywistości żadne istotne zagrożenia nie występują, a interwencje nie są potrzebne – w tym np. na odcinkach naturalnych rzek płynących przez lasy lub nieużytki, gdzie ani

powstawanie i rozwój wyrw w brzegach, ani zatory z rumoszu drzewnego czy namuliska, nikomu ani niczemu nie przeszkadzają.

W pracach nad planem zabrakło podstawowego i niezbędnego kroku, jaki powinien być wykonany w ramach tych prac – gruntownej i krytycznej weryfikacji zasadności poszczególnych propozycji zgłoszonych przez zarządców cieków.

Autorzy planu próbują uczynić taką weryfikację elementem „dobrej praktyki” wdrażania planu. Jednak, ustawodawca po to przewidział opracowywanie planu utrzymania wód, żeby weryfikacji takiej dokonać w ramach prac nad tym planem – a plan utrzymania wód ma być właśnie jej produktem.

Jak słusznie ujawniono w prognozie oddziaływania na środowisko (str. 94) „*Wskazywanie całych odcinków cieków do odmulania jest uzasadniane przezrocznością administratorów wód, którzy zgodnie z Prawem wodnym, będą mogli realizować prace utrzymaniowe tylko na tych ciekach, które zostały zgłoszone do PUW. Przyjęli oni w związku z tym zasadę, że zgłaszają maksymalną możliwą ilość odcinków*”. Zadaniem Autorów planu, z którego zupełnie się nie wywiązali, było właśnie zapobiegnięcie takiemu podejściu: chodziło o stworzenie planu, który ujmie te – ale zarazem tylko te – zadania które są rzeczywiście niezbędne.

Zastosowane podejście, polegające na ujęciu w planie „wszystkiego co zaproponowano”, z założeniem że sensowność i zasadność (a także skutki środowiskowe) poszczególnych działań zostaną zweryfikowane dopiero później (czego skutkiem może i często powinno być odstępianie od wykonania prac) jest fundamentalnie sprzeczne z sensem planowania i programowania działań utrzymaniowych. Przedstawiony projekt planu zupełnie nie spełnia więc swojej roli i powinien być opracowany od nowa.

20. Słusznie napisano w samym tekście opracowania uzasadniającego plan: „*Zweryfikowanie zasadności prowadzenia robót utrzymaniowych pod kątem kosztów, jakie ponoszone są na utrzymanie wód w stosunku do potencjalnych zysków otrzymywanych z terenów rolniczych pozwoli na wytypowanie obszarów, gdzie roboty utrzymaniowe są nieefektywne i w tych miejscach należy rozważyć zaniechanie robót utrzymaniowych na rzecz mikroretencji. Zaniechanie robót utrzymaniowych na terenach stanowiących naturalne rezerwuary wody, takich jak: obszary podmokłych łąk, obszary źródliskowe, torfowiska, obszary leśne, wpływa zarówno na ograniczenie zagrożenia powodzią jak i na niwelowanie skutków suszy. Ochrona i odtwarzanie naturalnych zdolności retencyjnych jest ponadto istotnym elementem zachowania bioróżnorodności w obrębie terenów podmokłych, starorzeczy, siedlisk łąkowych, otulin cieków i zbiorników wodnych (jezior, stawów, oczek), terenów źródliskowych itp. Ograniczanie zabudowy w górnych odcinkach zlewni wpływa ponadto na ograniczenie ilości wód spływających ciekami głównymi i ilości niesionych przez nie osadów. Ogranicza to zakres robót utrzymaniowych koniecznych do prowadzenia na ciekach głównych*”.

Zupełnie jednak nie uwzględniono tego w przedstawionym projekcie planu – który zawiera setki działań, których zgodnie z powyższą tezą należy zaniechać.

Projekt PUW wymaga gruntownej weryfikacji pod tym kątem.

21. Jak podano w samym tekście opracowania uzasadniającego plan: „*Zgłoszone przez administratorów wód potrzeby utrzymaniowe uzasadniane były w następujący sposób:*

- *Ochronę przeciwpowodziową terenów przyległych do cieku, utrzymanie odpowiednich stosunków powietrzno - wodnych, zwiększenie zdolności produkcyjnej gleby;*
- *Prace mają na celu utrzymanie drożności koryta, przekrojów i przepustowości koryt rzek dla swobodnego spływu wód (roślinność pływająca powoduje znaczne ograniczenie przepustowości koryta rzeki);*
- *Odwodnienia terenów rolniczych;*
- *Utrzymanie wejść do portów poprzez odmulanie i wykaszanie roślinności pływającej;*
- *Utrzymanie szlaku żeglownego zgodnie z wymogami eksploatacyjnymi;*

- Zapewnienie drożności koryta dla spływów wód opadowych i roztopowych oraz odpływu wody z systemu kanałów deszczowych na gruntach zurbanizowanych, ochrona przed podtopieniem lub zalaniem zabudowań na terenach zurbanizowanych;
- Zapewnienie drożności koryta dla spływów wód opadowych i roztopowych oraz odpływu wody z systemu rowów i wylotów drenarskich na gruntach meliorowanych, ochrona przed podtopieniem lub zalaniem użytków rolnych i zabudowań na terenach zurbanizowanych;
- Zapewnienie odpływu nadmiaru wód opadowych lub roztopowych z sieci melioracyjnej polderu, stabilizacja poziomu wód gruntowych na terenach depresyjnych i przydepresyjnych warunkujących wykorzystanie tych terenów;
- Zapewnienie swobodnego przepływu wód między jeziorami;
- Zapewnienie odpływu nadmiaru wód opadowych lub roztopowych z sieci melioracyjnej polderu, stabilizacja poziomu wód gruntowych na terenach depresyjnych i przydepresyjnych, warunkujących zamieszczanie i gospodarcze wykorzystanie tych terenów;
- Zapewnienie odpływu wód z gruntów przyległych do rzeki;
- Zapewnienie odpływu z obszarów zmeliorowanych rowami otwartymi;
- Usuwanie chorych lub suchych drzew znajdujących się na brzegach jezior stanowiących zagrożenie dla zdrowia i mienia”.

Wypadałoby zaznaczyć w tym miejscu, że niektóre podane tu cele – m. in. *odwodnienia terenów rolniczych, utrzymanie odpowiednich stosunków powietrzno - wodnych, zwiększenie żdolności produkcyjnej gleby, zapewnienie swobodnego przepływu wód między jeziorami, usuwanie chorych lub suchych drzew znajdujących się na brzegach jezior stanowiących zagrożenie dla zdrowia i mienia* nie należą w ogóle do ustawowych celów utrzymywania wód określonych w art. 22 ust. 1 a ustawy Prawo Wodne.

22. Cały rozdział 2.2.3 opracowania opisującego plan budzi wątpliwości. Napisano w nim, że „*Roboty utrzymaniowe związane z rolnictwem dotyczą (...) utrzymania odpowiednich warunków wodno-powietrznych w glebie*”, tymczasem ustawa Prawo Wodne takiego celu utrzymywania wód w ogóle nie wskazuje.

W rozdziale tym słusznie wskazano „*w przypadku cieków otoczonych np. łąkami ich utrzymanie poprzez np. odmulenia czy umocnienia brzegów nie ma większego znaczenia bo potencjalne straty będą niewielkie*”. Niestety zupełnie nie przełożyło się to na treść rzeczywiście zaproponowanego PUW, który zawiera setki działań polegających na odmulaniu czy zabudowie wyryw w brzegach cieków otoczonych łąkami.

23. Prawidłowo i słusznie określono cele szczegółowe planu utrzymywania wód na terenie RZGW w Gdańsku.

W szczególności, słusznie wskazano, że na obszarach wysoczyznowych celem strategicznym jest „*retencjonowanie wody na terenach naturalnie do tego predysponowanych (źródłiska, torfowiska, bagna, starorzecza, podmokłe łąki, lasy itp.)*”. Jednak, projektowanego zawartość PUW jest sprzeczna z tymi celami: w planie ujęto setki działań, które są zlokalizowane na terenach wysoczyznowych i są uzasadniane „*koniecznością*” usprawnienia i przyspieszenia spływu wód z tych terenów – co jest przecież fundamentalnie sprzeczne z celem spowalniania tego spływu (retencji).

Słusznie też wskazano, że w ramach ochrony przed powodzią celem planu utrzymania wód powinno być „*prowadzenie działań utrzymaniowych: (1.) Chroniących tereny zurbanizowane zagrożone powodzią (na podstawie Map zagrożenia powodziowego i Map ryzyka powodziowego); (2.) Chroniących obiekty przemysłowe i infrastrukturę, których podtopienie/ zalanie może spowodować katastrofę ekologiczną (na podstawie Map zagrożenia powodziowego i Map ryzyka powodziowego); (3.) Na terenach sztucznie utrzymywanego poziomu wód (utrzymanie kanałów pompowych); (4.) Na terenach intensywnego rolnictwa, gdzie utrzymywane są systemy odwodnieniowe (utrzymywane są urządzenia melioracji szczegółowej)*”. Jednak, projektowanego zawartość PUW

jest sprzeczna z tymi celami: plan zawiera setki działań uzasadnionych „ochroną przed powodzią”, a dotyczących zupełnie innych terenów.

24. Ograniczona przepustowość koryt rzecznych (porost roślinności w korycie rzeki i w obszarze międzywala) wskazywana jest jako czynnik zagrożenia powodziowego. Wypada tu zaznaczyć, że z dość oczywistych przyczyn hydraulicznych, ograniczona przepustowość koryta jest czynnikiem zwiększającym ryzyko powodziowe na odcinku o ograniczonej przepustowości i powyżej niego, ale równocześnie zmniejsza ryzyko powodziowe poniżej tego odcinka.

25. W opracowaniu uzasadniającym plan napisano „Znaczna część cieków i urządzeń wodnych zgłoszonych do PUW koliduje z obszarami chronionym, co oznacza konieczność stosowania art. 118 ustawy o ochronie przyrody”.

Zdanie to może wprowadzać w błąd. Prace utrzymaniowe na ciekach naturalnych podlegają art. 118 ustawy o ochronie przyrody (z wyjątkami wymienionymi w art. 118b) niezależnie od ich lokalizacji względem form ochrony przyrody.

26. W prognozie oddziaływania na środowisko opisano (rozdz. 13) liczne trudności, jakie przy opracowywaniu projektu PUW wynikły z powodu niespójności i niekompletności danych dostarczonych przez poszczególnych zarządców wód. Nic nie wskazuje, by te niespójności i niekompletności zostały usunięte. Autorzy PUW wskazują tylko, że powinny one zostać usunięte „w kolejnych edycjach PUW”.

W naszej ocenie, istniejące niespójności i niekompletności są znaczące i sprawiają, że **przedstawiony projekt PUW w ogóle nie może być uznany za prawidłowo sporządzony.**

C. Uwagi do prognozy oddziaływania na środowisko

27. Wymaga doprecyzowania, jak rozumiano w prognozie „formy ochrony przyrody i krajobrazu”. Z podanych danych wynika, że nie uwzględniono tu zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i użytków ekologicznych, które także są formami ochrony przyrody i mogą obejmować cieki.

28. Charakterystyka zmian stanu środowiska w przypadku braku realizacji planu powinna zakładać, że „brak realizacji planu” to całkowite odstępianie od wykonywania prac utrzymaniowych. Tymczasem, w prognozie przyjęto założenie, że „brak realizacji planu” to bezplanowe i masowe prowadzenie działań utrzymaniowych bez konieczności stosowania działań minimalizujących.

29. Opis oddziaływania prac utrzymaniowych na ryby w poszczególnych typach ichtiologicznych rzek proponujemy uzupełnić o informację, że we wszystkich typach ichtiologicznych silny wpływ na siedliska ryb ma usuwanie z koryt cieków rumoszu drzewnego (powalonych drzew) – co bywa ujmowane jako działanie utrzymaniowe typu 3 (usuwanie drzew), 4 (usuwanie przeszkód) lub 6 (usuwanie zatorów);

Opis oddziaływania prac utrzymaniowych na ptaki proponujemy uzupełnić o wskazanie, że usuwanie rumoszu drzewnego (co może być kwalifikowane do działań typu 3, 4 lub 6) ma silny negatywny wpływ na siedliska zimorodka¹⁹. Ponadto, usuwanie drzew w sąsiedztwie cieków i jezior może mieć negatywny wpływ na siedliska łęgowe gągoła i nurogęsi.

¹⁹ Por. literatura podana w przypisie 18

30. Jako tło realizacji PUW, opisano ocenę stanu wód. Stan ekologiczny większości JCWP na terenie RZGW w Gdańsku plasuje się poniżej stanu dobrego, tj. cel środowiskowy nie jest osiągnięty.

Przyczyną tego stanu rzeczy jest prawdopodobnie nie tylko niedostateczna czystość wód, ale także powszechne przekształcenia hydromorfologiczne (choć, że względu na stosowaną w Polsce metodę oceny stanu ekologicznego, nie są one prawidłowo identyfikowane).

Działania objęte PUW, nawet gdyby nie pogarszały stanu elementów biologicznych w wodach w stosunku do stanu obecnego, będą powodować utrzymywanie cieków w ich obecnym, silnie przekształconym stanie, uniemożliwiając choćby częściową renaturyzację hydromorfologii cieków i tym samym uniemożliwiając osiągnięcie celu środowiskowego.

Ten aspekt, mimo że zasadniczy dla oceny zgodności PUW z celami środowiskowymi dla wód, nie został w ogóle odzwierciedlony w prognozie.

31. Analiza potencjalnych oddziaływań poszczególnych typów działań utrzymaniowych na komponenty środowiska powinna wyróżniać i analizować także „podtypy” – conajmniej w obrębie działań nr 1, 4 i 6 – tak jak zaproponowano w pkt 5 niniejszej opinii. Oddziaływanie tych podtypów działań na środowisko jest różne.

32. W analizie potencjalnych oddziaływań poszczególnych typów działań utrzymaniowych na komponenty środowiska (Tabela 8 w Prognozie) nie doceniono niektórych oddziaływań, np.:

- koszenie roślin wodnych może pośrednio znacząco wpływać na właściwości fizykochemiczne wód, gdy pokos nie zostanie wyłowiony;
- odmulanie bezpośrednio niszczy gatunki zwierząt, w tym chronione (małże, minogi, włosieniczniki), wpływ ten może być znacząco negatywny;
- usuwanie roślin wodnych może znacząco wpłynąć na wygląd rzeki (znacząco negatywne zmiany wizualne wyglądu szaty roślinnej);
- usuwanie drzew, odmulanie, zasypywanie wyrw, usuwanie roślin wodnych, likwidacja tam bobrowych mogą znacząco negatywnie wpływać na stan siedlisk zwierząt, także jeśli są wykonywane poza okresami żerowania czy rozrodu;
- usuwanie rumoszu drzewnego, co bywa kwalifikowane do działania typu 4, może znacząco negatywnie wpływać na siedliska ryb i ptaków, a pośrednio ale znacząco – na uproszczenie kształtu koryta; powoduje także zmiany wizualne (powalone drzewa w nurcie są charakterystycznym elementem krajobrazu naturalnej rzeki);
- zasypywanie wyrw wpływa znacząco negatywnie na siedliska niektórych roślin i ptaków, w tym chronionych (zimorodek, brzegówka, rośliny ciepłolubne są na Pomorzu przywiązane do miejsc erodowanych, podcinanych przez rzeki);
- zasypywanie wyrw wpływa pośrednio, ale znacząco na uproszczenie kształtu koryta (brak dostawy rumowiska), a bezpośrednio znacząco na zmiany wizualne (żywe podcięcia erozyjne są charakterystycznym elementem krajobrazu naturalnej rzeki na Pomorzu);
- zasypywanie wyrw może powodować bezpośrednie niszczenie gatunków chronionych (np. zasiedlonych gniazd brzegówki);
- wszystkie prace znacząco udrażniające odpływ (w szczególności odmulanie, koszenie i usuwanie roślin) mogą pośrednio znacząco wpływać na płytkie wody podziemne w sąsiedztwie rzeki (odwodnienie mokradel);

- remonty budowli wodnych mogą znacząco pogarszać warunki migracji (np. „remont” polegający na odbudowie progu, który był już całkowicie lub częściowo rozmyty).
33. W analizie potencjalnych oddziaływań poszczególnych typów działań utrzymaniowych na elementy biologiczne oceny stanu ekologicznego wód (Tabela 9 w Prognozie) nie doceniono niektórych oddziaływań, np.:
- usuwanie drzew z brzegów powoduje zwykle bujniejszy rozwój roślin wodnych, ale niekoniecznie jest to pozytywny wpływ na makrofitę w sensie oceny tego elementu biologicznego: np. niektóre cieniolubne rośliny wodne o wysokiej wartości wskaźnikowej ograniczą swoje występowanie; podobnie zareagują niektóre glony stanowiące element fitobentosu – choćby *Hildenbrandtia rivularis*;
 - usuwanie rumoszu drzewnego (co jest zwykle kwalifikowane jako działanie typu 4) ograniczając zróżnicowanie siedlisk w korycie rzeki, wpłynie negatywnie także na makrofitę i fitobentos.
34. Nie do końca trafne wydaje się powiązanie wrażliwości ichtiofauny rzek na prace utrzymaniowe z występowaniem w tych rzekach gatunków wędrownych (grupy 1-3, grupujące poszczególne typy abiotyczne rzek).
- Cieki z występowaniem pstrąga potokowego i minoga strumieniowego są – mimo że w/w gatunki nie są dwuśrodowiskowe – bardzo wrażliwe na przerwanie ciągłości (gatunki te odbywają lokalne migracje między tarliskami a biotopami wykorzystywanymi w innych okresach).
- Cieki z gatunkami ryb litofilnych (w tym głowacze, pstrągi) będą bardzo wrażliwe na prace odmuleniowe, ponieważ istnieje bardzo wysokie ryzyko bezpośredniego lub pośredniego (przez zamulenie) niszczenia tarlisk.
35. Przewijająca się w wielu miejscach prognozy ocena oddziaływania PUW na bezpieczeństwo powodziowe (ocena oddziaływania na ludzi; zgodność z planami i programami, zgodność z celami ochrony środowiska, oddziaływanie na zabytki) nie jest wcale tak jednoznaczna, jak przedstawiono.
- Nie jest wcale oczywiste, czy proponowany PUW w skali całych dorzeczy ogranicza ryzyko powodziowe. Ujęte w PUW działania będą przyspieszać spływ wód i lodów – co może przeciwdziałać lokalnym podtopieniom powyżej objętych pracami odcinków, ale może również skutkować kumulowaniem się odpływów z poszczególnych zlewni w ciekach odbierających wody poniżej. Generalnie, przyspieszanie odpływu wód (co będzie skutkiem masowo wykonywanych w zlewniach prac utrzymaniowych) może stwarzać zagrożenie na obszarach poniżej, a co więcej w skali regionów wodnych zagrożenie takie może dotyczyć obszarów gęsto zaludnionych i wysoko zurbanizowanych. Ponadto, przyspieszanie odpływu wód może pogłębiać inne zagrożenie naturalne – zagrożenie ze strony suszy.
36. Prognoza pomija istotny aspekt oddziaływania na ludzi, jakim jest oddziaływanie PUW na możliwości realizacji rekreacji wodnej. Tymczasem, należy oczekiwać, że w tej sferze wystąpią oddziaływania znaczące:
- a) Prace utrzymaniowe – w tym szczególnie odmulenia, usuwanie roślinności z koryta, usuwanie rumoszu drzewnego z koryta oraz usuwanie zadrzewień nadbrzeżnych – mają zwykle znacząco negatywne konsekwencje dla ichtiofauny, co skutkuje znaczącym pogorszeniem możliwości rekreacji wędkarskiej. Nie bez przyczyny środowiska wędkarskie często krytykują realizację prac utrzymaniowych, ponieważ prace takie przekształcają rzeki w kierunku znacznego

ograniczenia ich atrakcyjności dla wędkarzy. Prace utrzymaniowe mogą także bezpośrednio niszczyć tarliska ryb o wysokiej atrakcyjności wędkarskiej – np. prace odmuleniowe ingerujące w siedliska ryb litofilnych;

- b) Prace utrzymaniowe, eliminując elementy naturalnego krajobrazu rzeczno-ekologicznego, mają znaczny wpływ na atrakcyjność rzek jako szlaków kajakowych. Jako najatrakcyjniejsze do spływów kajakowych postrzegane są te rzeki, które mają naturalny lub wtórnie zrenaturalizowany charakter – a prace utrzymaniowe ten charakter niekorzystnie zmieniają. Elementy takie, jak drzewa powalone w nurt rzeki, roślinność wodna, żywe podcięcia erozyjne brzegów rzeki („wyrwy”), zadrzewienia nadrzeczne, zróżnicowanie głębokości i profilu rzeki – mimo że niekiedy mogą stwarzać pewne uciążliwości w spływie, są elementami wysoko cenionymi przez turystów kajakowych, decydującymi o turystycznej atrakcyjności rzeki.

37. Uzupelniona powinna być ocena oddziaływania na krajobraz. Prace utrzymaniowe będą znacząco oddziaływać na krajobraz w ten sposób, że będą one wpływać na wnętrza krajobrazowe związane z rzeką. Lokalny charakter tych oddziaływań nie zmienia faktu, że są one silne i będą bardzo silnie wpływać na ogólną percepcję krajobrazu.

W dolinach naturalnych rzek, o wysokich walorach krajobrazowych, skutkiem prac utrzymaniowych będzie niszczenie tych elementów, które decydują o walorach krajobrazowo-widokowych – jak wspomniane już wyżej: drzewa powalone w nurt rzeki, roślinność wodna, żywe podcięcia erozyjne brzegów rzeki („wyrwy”), zadrzewienia nadrzeczne, zróżnicowanie głębokości i profilu rzeki.

Na obszarach o niższych ogólnych walorach widokowych, rzeki i ich bezpośrednie otoczenie są często jedynymi elementami o cechach naturalności, w związku z czym negatywne oddziaływanie prac utrzymaniowych na krajobraz (eliminujących elementy naturalności także z rzecznych wnętrz krajobrazowych) może być w takich przypadkach bardzo znaczące.

Dla oddziaływania na krajobraz najistotniejsze są skutki realizacji działań typu 3 i 6 (niszczenie krajobrazowej różnorodności elementów koryta rzeczno-ekologicznego oraz bardzo istotnych w krajobrazie zadrzewień przyrzecznych). Jednak, także inne rodzaje prac utrzymaniowych wpływają znacząco na rzeczne wnętrza krajobrazowe. O „wrażeniu naturalności krajobrazu rzeczno-ekologicznego” decyduje m. in. obecność naturalnie rozwijających się struktur erozyjnych – na co wpływać będzie zasypywanie i zabudowa wyrw. Usuwanie roślin wodnych będzie bezpośrednio ingerować w istotny element krajobrazu rzeki, jakim jest występująca w nurcie, charakterystyczna roślinność. Usuwanie rumoszu drzewnego z koryta rzeki (także realizowane pod hasłem „usuwania przeszkód naturalnych” będzie eliminować jeden z najważniejszych i najbardziej charakterystycznych elementów krajobrazu rzeczno-ekologicznego.

Negatywnym elementem krajobrazowym, który będzie usuwany w wyniku prac utrzymaniowych, są natomiast zatory i przeszkody antropogeniczne, np. ze śmieci. W tym zakresie realizacja PUV (działania polegające na usuwaniu śmieci) przyniosłaby więc pozytywne oddziaływanie na krajobraz; oczywiście nie może ono jednak przeważać znacznie silniejszych oddziaływań negatywnych na krajobraz w innych aspektach.

38. Analizując oddziaływanie projektowanego PUV na gleby, trzeba wziąć pod uwagę oddziaływanie pośrednie na gleby torfowe. Umożliwiając i ułatwiając odpływ z systemów melioracyjnych, a przeciwdziałając zabagnieniu gleb torfowych, PUV będzie stymulował procesy murszenia torfów, a co za tym idzie – emisji CO₂. Ten sam aspekt należałoby uwzględnić w ocenie oddziaływania PUV na klimat, gdyż PUV w obecnej postaci będzie

przyczyniać się do wzmożonego odwadniania gleb torfowych = wzmożonej emisji gazów cieplarnianych.

39. Do rozdziału 9.2 (Przykłady dobrych praktyk) proponujemy następujące poprawki i uzupełnienia (równocześnie uważając za słuszne i niezbędne te wskazania, które już zostały przedstawione w tekście prognozy):

a) wykaszanie w korycie lub na brzegach:

- ograniczyć zastosowanie do przypadków zarastania cieków roślinami ortotropowymi; nie stosować wobec reofitów (roślin prądolubnych, posiadających charakterystyczny pokrój, w niewielkim stopniu ograniczających przepływ wody);
- zupełnie wykluczyć stosowanie tego zabiegu w rzekach włosienicznikowych, stanowiących siedlisko przyrodnicze 3260;
- zwalczanie gatunków obcych przez wykaszanie może wymagać nawet 6-8 krotnego powtórzenia w ciągu roku, co powinno być traktowane jako wyjątek;
- obligatoryjne powinno być zabieranie pokosu, dla uniknięcia negatywnego wpływu resztek roślin na wody;

b) usuwanie roślin z dna:

- powinno mieć miejsce tylko w przypadku potrzeby przyspieszenia spływu wody na terenach zurbanizowanych lub poniżej nich, ewentualne na bardzo intensywnie użytkowanych terenach rolniczych – nie wśród nieużytków lub lasów (przykład z fot. 3B nie jest trafny, także w rzekę z fot. 5 nie należałoby ingerować);
- zupełnie wykluczyć stosowanie tego zabiegu w rzekach włosienicznikowych, stanowiących siedlisko przyrodnicze 3260;

c) usuwanie drzew i krzewów:

- pozostawiać drzewa, których systemy korzeniowe stabilizują brzeg;
- pozostawiać bez ingerencji zadrzewienia i zarośla nad brzegami rzek sąsiadujących z obszarami intensywnie użytkowanymi rolniczo (jako strefy buforowe wychwytyjące nadmiar biogenów i zapobiegające spływowi drobnych frakcji glebowych);
- maksymalnie ograniczyć usuwanie rumoszu drzewnego z cieków w przypadku występowania zimorodka *Alcedo atthis*²⁰;

d) usuwanie przeszkód naturalnych i wynikających z działalności człowieka:

- jeszcze dobitniej podkreślić, że pojęcie „przeszkód naturalnych” nie powinno być automatycznie stosowane do grubego rumoszu drzewnego w korytach rzek;

e) zasypywanie i zabudowa wyrw:

²⁰ Martwe drzewa w nurcie rzeki są kluczowym ważnym elementem siedliska zimorodka - dostępna literatura wyraźnie podkreśla, że cel ochrony obszaru Natura 2000 chroniącego ten gatunek powinien uwzględniać zachowanie martwych drzew. Postuluje to już Kucharski (2004) w pierwszym monograficznym opracowaniu zimorodka i jego ekologii, wydanym przez Ministerstwo Środowiska u progu wdrażania sieci Natura 2000 w Polsce (Kucharski R. 2004. *Zimorodek *Alcedo atthis* L., 1758. W: W: Gromadzki M. (red.) Ptaki (część II). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 8: 245-249).* Autor ten proponuje jako typowy środek ochrony przedmiotowego gatunku na obszarach Natura 2000 „wprowadzić zakaz usuwania drzew powalonych do wody na odcinkach rzek obfitujących w zimorodki. Drzewa takie stanowią miejsca żerowania, odpoczynku i schronienia dla tego gatunku?”. Znaczenie martwych drzew w rzece dla zimorodka podkreślone jest także w literaturze czeskiej. Dopuszczenie naturalnych procesów fluwialnych, w tym zarządzanie zasobami martwych drzew w rzece, jest wskazywane jako jeden z istotnych czynników kontrolowania jakości siedliska zimorodka (Šindlar M. et al. 2009, op. cit., *Machar I. 2009. Proposed target state for a floodplain forest ecosystem within an ecological network, with reference to the ecological requirements of an umbrella bird species: the common kingfisher. J. Landscape Ecology 1, 2: 80-98.*).

- ograniczenie tylko do wyryw stwarzających bezpośrednio i rzeczywiste zagrożenie dla zabudowy lub elementów infrastruktury; pozostawianie pozostałych wyryw bez ingerencji;
 - stosowanie do zasypywania wyryw materiału możliwie zbliżonego do naturalnie występującego w brzegach rzeki (np. nie stosować kamienia);
 - jako „praca utrzymaniowa” nie może absolutnie być kwalifikowany narzut kamienny ani umocnienia gabionowe;
 - stosowanie do ewentualnej zabudowy biologicznej tylko gatunków występujących naturalnie w sąsiedztwie;
- f) usuwanie zatorów, namulów i rumoszu:
- jeszcze dobitniej podkreślić pozostawianie zróżnicowanych przekrojów poprzecznych, w tym koniecznie przegłębień przy brzegach wklęsłych a wypłyceń przy wypukłych;
 - pozostawianie krętej linii największej głębokości;
 - rozważanie, jako alternatywy dla odmulania, zastosowania deflektorów nurtu z grubego rumoszu drzewnego, koncentrujących nurt;
 - podkreślenie, że pojęcie „zator” oznacza struktury realnie i bezpośrednio ograniczające przepływ i powodujące podpiętrzenie wody, rumosz drzewny znajdujący się w korycie rzeki najczęściej wcale nie tworzy zatorów;
 - tylko częściowe przecinanie i udrażnianie zatorów z rumoszu drzewnego, z pozostawieniem zredukowanych elementów rumoszu w korycie.

40. Brakującym elementem prognozy jest ocena oddziaływania prac utrzymaniowych na cele środowiskowe dla poszczególnych obszarów chronionych – np. na cele, które dla poszczególnych obszarów zostały wyspecyfikowane w projekcie aktualizacji Planów Gospodarowania Wodami. W niektórych obszarach chronionych cel środowiskowy odnosi się bezpośrednio do zachowania naturalnego stanu koryt rzecznych i procesów je kształtujących; wówczas oddziaływanie prac utrzymaniowych na możliwość osiągnięcia takiego celu będzie zawsze bardzo znaczące. W prognozie analizowano tylko „kolizje przestrzenne” prac utrzymaniowych z obszarami chronionymi, ale nie zbadano skali konfliktu prac utrzymaniowych z celami środowiskowymi dla tych obszarów.

41. W prognozie oddziaływania na środowisko trafnie omówiono zarówno tło środowiskowe realizacji badanego planu, jak i potencjalne mechanizmy możliwych negatywnych oddziaływań planu na środowisko, zaproponowano także środki minimalizujące takie oddziaływania.

W dokumencie brakuje jednak właściwej prognozy, tj. próby oszacowania sumarycznego wpływu realizacji całego planu na środowisko, w tym szczególności na cele środowiskowe dla wód i dla zależnych od wód obszarów chronionych.

Brak jest także próby oszacowania sumarycznego wpływu planu na związane z ciekami gatunki chronione w skali całego RZGW w Gdańsku.

Zwrócić tu trzeba uwagę, że oceniając oddziaływanie planu nie można przyjąć, że zostanie zastosowany „środek minimalizujący” w postaci weryfikacji zasadności prac, tj. w zasadzie zmiany treści badanego planu. Tj. nie można zakładać, że w wyniku zastosowania „środków minimalizujących” plan utrzymania wód w znacznej części nie zostanie wykonany. Prace, które nie są zasadne, w ogóle w projekcie PUW nie powinny się znaleźć! Jeżeli się znalazły, to przedmiotem prognozowania oddziaływania na środowisko musi być taki projekt planu, jaki został sporządzony, tj. prognoza musi zakładać, że wszystkie prace utrzymaniowe ujęte w planie zostaną wykonane i musi prognozować wpływ na środowisko przy takim założeniu. Może co najwyżej zakładać, że

w wariantcie optymalnym (rekomendownym) prace zostaną wykonane w sposób mniej niszczący środowisko – ale nie może zakładać, że zostaną wykonane w mniejszym, niż wpisano w planie zakresie.

Biorąc pod uwagę skalę zaplanowanych prac utrzymaniowych oraz, słusznie wskazane, znaczące oddziaływania poszczególnych rodzajów tych prac na elementy środowiska, skonkludować trzeba, że **nawet w przypadku zastosowania proponowanych środków minimalizujących, oddziaływanie na stan wód, na obszary chronione w tym na obszary Natura 2000, a także na gatunki chronione, może być znacząco negatywne. Prognoza w żadnym razie nie udowadnia przekonująco, że znacząco negatywne oddziaływanie planu – zarówno na cele środowiskowe dla wód, jak i na obszary Natura 2000 – nie wystąpi.**

W naszej ocenie, uniemożliwia to przyjęcie planu utrzymania wód w obecnie proponowanej postaci.

42. Ewentualna realizacja proponowanego planu wymaga monitorowania jego skutków.

W prognozie zaproponowano sposoby monitorowania samego wykonywania prac utrzymaniowych, ale nie zaproponowano sposobu monitorowania skutków tych prac dla poszczególnych elementów środowiska.

Monitoring diagnostyczny i operacyjny stanu wód, realizowany w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, nie będzie wystarczający jako narzędzie monitorowania wpływu realizacji PUW na stan wód. Monitoring ten oparty jest na obserwacjach w pojedynczych punktach pomiarowych, wyznaczanych z reguły w zamknięciu zlewni JCWP, a prace utrzymaniowe niekoniecznie będą prowadzone właśnie w tych punktach. Monitoring ten tylko przypadkowo może uchwycić wpływ takich prac, gdyby akurat objęły one punkt pomiarowy.

Konieczny jest więc specjalny monitoring oddziaływania utrzymywania wód na stan wód.

Monitoring powinien polegać na bezpośrednim sprawdzeniu oddziaływania prac utrzymaniowych na elementy jakości wód. Powinien objąć ocenę stanu wszystkich elementów biologicznych, fizykochemicznych i hydromorfologicznych w punkcie położonym na odcinku cieką objętym pracami, wykonanej przed realizacją działania utrzymaniowego, krótko po jedno realizacji oraz po kilku latach.

Monitoringiem takim powinno zostać objęte co najmniej ok. 10% odcinków cieków, na których w PUW zaplanowano działania utrzymaniowe, wybranych losowo z zapewnieniem reprezentatywnego ujęcia cieków o różnym charakterze.

Metody oceny stanu elementów biologicznych i fizykochemicznych powinny być przy tym takie same, jak w diagnostycznym i operacyjnym monitoringu stanu wód. Do monitorowania zmian hydromorfologicznych można zalecić metodę RHS, dobrze sprawdzającą się jako narzędzie terenowej oceny hydromorfologicznej krótkich odcinków cieków. Monitoring elementów biologicznych stanu wód dostarczy także danych o ichtiofaunie, w tym o ewentualnym występowaniu cennych i chronionych gatunków ryb.

Jako monitoring oddziaływania na różnorodność biologiczną, proponujemy dodatkowo:

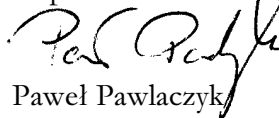
- objęcie wszystkich rzek włosiecniczekowych (siedlisko 3260), na których przewidziano prace utrzymaniowe (zarówno w obszarach chronionych, jak i poza nimi), kontrolnym monitoringiem stanu siedliska przyrodniczego 3260, wykonywanym wg metodyki przyjętej dla tego siedliska w Państwowym Monitoringu Środowiska²¹, bezpośrednio przed, bezpośrednio po oraz kilka lat po wykonaniu prac utrzymaniowych;

²¹ Szoszkiewicz K., Gebler D 2012. Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosiecniczek (*Ranunculus fluitans*). W: Mróz W. (red.) Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny, część druga, ss. 204-217

- objęcie wybranej próbki cieków, na których przewidziano prace utrzymaniowe (zarówno w obszarach chronionych, jak i poza nimi), monitoringiem trzepli zielonej, polegającym na ocenie stanu tych samych stanowisk przed, w rok po, oraz kilka lat po wykonaniu prac utrzymaniowych, z użyciem metody przyjętej dla tego gatunku w Państwowym Monitoringu Środowiska²²;
- objęcie wybranych rzek średniej wielkości, na których panuje się prace utrzymaniowe na odcinku >20 km, monitoringiem populacji zimorodka, polegającym na corocznym liczeniu zajętych nor, wg metody zalecanej w monitoringu ptaków lęgowych²³.

z poważaniem

z upoważnienia Zarządu

Paweł Pawlaczyk

Do wiadomości:

- Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej;
- Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska;
- Regionalni Dyrektorzy Ochrony Środowiska w: Bydgoszczy, Gdańsku, Olsztynie, Warszawie.

²² Bernard R. 2010. Trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*. W: Makomaska-Juchiewicz M. Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny, część pierwsza, ss. 32-58.

²³ Kucharski R. 2015 Zimorodek *Alcedo atthis*. W: Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Chodkiewicz T. Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny. Biblioteka Monitoringu Środowiska, ss. 535-540.